



PACO DE MORALES (1949-2023), DEL TRINKET A L'UNIVERSAL

Paco Morales és, sens dubte, l'artista polifacètic per excel·lència de les terres de l'Ebre. Ha escrit un llibre, editat còmics, és pintor, escultor, fotògraf, etc. El seu art és complet. Xerraire -no sempre de bon bec, sap fer petar-la sense que t'arribi a cansar. (...) La seua veu, t'envolta i et fa còmplice del seu entusiasme. La humilitat i la senzillesa que desprèn la seua persona, conquesta. ROBERT MALLO, ESCULTURA I FOTOGRAFIA, 2004, AMPOSTA.

DEL TRINKET A L'UNIVERSAL, que ens proposa l'Ajuntament de Deltebre i l'Associació Amics de Paco Morales, és un camí ple d'aventures, ple de coneixences que ens lliuren una impressió de l'obrador d'aquest creador polièdric, tumultuós, tal com el va deixar ara fa un any (23 de Març). Un pas decidit per encetar la significació d'aquesta obra que afaïçona la nostra terra i el nostre temps.

El Trinket (1975), l'Havana (1988), l'Universal (1995) són fites de la nostra memòria. Tavernes, cafès, punts de lleure o joc, punts de pas, punts de trobada. A imatge del Llar d'Amposta, "una sensacional selecció musical" incitava a la conversa, el pensament alt i l'acció. "Paco Morales va crear un espai on convocar, exposar i donar veu humana a les remors i vida de qualsevol corrent" (E. Perea). Encara avui podem sentir emocions escollides a l'Universal, farcit de quadres, escultures, color, música, jardí, i, també, el colossal trenca-dís que és la barra i el seu sinuós ouroboros. Ara bé, el Trinket va esdevenir el seu estudi. L'exposició es nodreix de l'obra allí conservada, un palimpsest de la seva dedicació constant a les arts.

De xiquet Paco Morales juga amb la terra i l'aigua, pasta fang; amb llaunes de sardines, fa tractors i trilladores. La destresa de mans i mirades cauen en la figuració de rostres o màscares. Els tempteigs desenrotllen una traça que materialitza atzars i incerteses en paper i tinta xina. És el sòcol de les primeres exposicions públiques. Fesomies a ploma i tinta, també a pinzell, formes antropomòrfiques i horitzons; exploren un surrealisme dramàtic; revela un home en si mateix, l'élan vital del qual és el seu propi impuls. Va poc a poc metamorfosant-se en aparences complexes i bigarrades, inorgàniques, abstractes.

A la dècada dels vuitanta, el dibuix deixa el protagonisme a la pintura. Exploració de colors i abstracció. Policromia fosca. Expressionisme. La gama de colors incorpora nous materials, arena, ready made, arte povera. La pintura cada cop més matèrica investiga textures, pigments naturals, matisos, tonalitats. Senyalaria una sèrie de quadres en sorra sense pigments, recreant figures geomètriques euclidianes: una espiral gravada, generada pel gir d'un punxó de fusta, lligat amb un cordill a un tascó estacat al mig -una producció elemental d'un patró pràctic. Paral·lelament inicia pintura a pleïn air amb Norberto; fonamentalment paisatge, explorant l'impressionisme, el paisatge i l'instant. Mira la mirada, l'amplitud de la nostra plana. Els detalls branden color, reverberen sons, passa el riu, quadres d'arròs, casetes. La mirada penetra el pensament, l'horitzó flueix, la consciència és un terròs (Illa de Buda, oli, 1993).

Tanmateix el dibuix continua en publicacions i fanzine underground. Tires còmiques i tebeos (Catalunya Nova, Butlletí Tarragona Municipal, Lletra A, Revista Antitransvasament. L'humor, l'acudit, la ironia, el sarcasme, la mordacitat i la sàtira, subratllen el compromís social. Remarcable és Ucmàn, historieta (inèdita) que s'endinsa en la introspecció: "Espejo, mirada, / sueño y argumento (...) eres mi memoria".

Continua manipulant el fang, però, inventa una pasta de paper més mal·leable i pràctica que no pas el maixé -"l'artista faller més al nord dels País Valencià" (Contacto, Deltafira). Titelles (Valls, Riudoms, 1987). Participa en el projecte d'Antón Gurí, "Plàstica a l'Escola".

El Maltractat, 1987, el Pagès de la Plaça Borés (Deltebre) és l'inici de la seva escultura pública. El joc amb el fang elemental esdevé bronze definitiu: Lo Xarnego (1990, Barranc de Lloret), Hermenegildo Santapau (1991, La Galera), Els Entremaliats, Lector de l'Odissea, (2000, L'Ampolla). Far del tio Nel·lo (2007, L'Ampolla). 21 esglaons cap a la llibertat (2008, L'Aldea). Adrià VI (2010, L'Ampolla). Les exposicions mostren també el buidat pacient de la fusta. Arquitectures verticals o tòtems, escales i laberints. D'una arrel Morales extreu una espurna divina, una espiral, un estel.

Gairebé cent anys de soledat (1995-2001). La col·laboració a la revista Desaigne esdevé exposició i llibre. Biografies i retrats. Divuit vides singulars modelen el nostre pioners, la nostra història. Un retrat a llapis i una prosa saborosa evocuen l'univers del poble. Un autodidacta que fa poesia. Morales va recolzar la Bouesia, sobretot intervenint com artista de l'acció, la performance, el happening (Boucremat, Riumar 2008). La Màquina Quimèrica (l'Original, Barcelona 2008), artefacte mogut per energia eòlica, capaç d'obrar la transformació de l'aigua en vi. S'encaixa en la creació d'instruments, eines, autòmats i andròmines impossibles. Una experimentació a la recerca del moviment continu i el testimoni del so que succeeix en el mateix moment en què passa. Al festival Poepera (2008) presenta una diversitat de flautes, xiulets, xilòfons, percussions, diverses en formes i materials, l'aplicació dels quals requeria la participació dels oïdors. L'emblemàtic increïble, un cabdell de trastos per teoritzar la producció i fusió de música abstracta i música concreta (Brabou, Vandellòs 2009). Els darrers temps treballava en màquines automàtiques per a pintar.

Amb la càmera fotogràfica, Morales també escorcolla la terra, panorama i el detall biològic. Fa collages de paisatges i retrats (retrat de Miquel Àngel Marín). Hac Mor li dedicà un article (Avui, 2004), on comenta una sèrie de més de 200 autoretrats "potentíssims", que qualifica de "fotografia-acció": "Entre jocs de miralls equivocs, amb ombres, penombres i vegetació, abstraccions, concrecions i retocs digitals i misteriosos, una mena de narcisisme tràgic sotja l'espectador, que se sent com fotografiat per l'autoretrat, amb qui enigmàticament es troba identificat". La força d'un creador que situa l'home al centre d'un laberint on els murs són l'aparent multiplicació de les formes. La passió fotogràfica el va acompanyar sempre. També la fotografia digital, i l'ús de les noves tecnologies (arbres insòlits -Fermin Morales, La Brisa, CD, 2024).

Morales va presentar Obra Inacabable al Saló d'Art de Barcelona, 2008: Un esdeveniment esgarrifós dels que publica diàriament la premsa em va portar a crear i construir arcaicament i amb paper de diaris aquest home patètic trencat en tres pedaços. Un aparador de notícies que cada dia alimento amb nous retalls... -va escriure, i continua- Per molta notícia nova que amague la notícia del passat, l'home continua caient i trencat en tres pedaços, res no ha canviat, el disbarat noticiari d'un dia es referma amb el disbarat noticiari del dia anterior i així successivament. No hi ha manera de donar-la per acabada. Una obra in work, - un testimoni fefant.

Tanmateix, no cal deixar-se anar per aquest itinerari farcit de dates i millor seria enfil·lar l'exposició amb la guia de la pròpia emoció escollida -enrarràs en un port que els teus ulls ignoraven. La llista d'hipòtesis és gran, la iconografia presentada obre un catàleg de possibilitats. Com un trenca-dís, cada tessella pressuposa una presència, recull una glosa, narrativa o no, sàvia i subtil, del garbuix inextricable de la realitat. Som davant una obra que dreça la joia i l'angoixa de la infinita, esgotadora polivalència dels significats. Un bell viatge.

Javier Caballero Cid
Març 2024